

**СУДДЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

вул. Жилянська, 14, Київ, 01033

Доцентові кафедри кримінального
процесу і криміналістики
Львівського національного
університету імені Івана Франка,
кандидату юридичних наук,
доцентові

Оксані КАЛУЖНІЙ

Шановна пані Оксано!

На розгляді Другого сенату Конституційного Суду України перебуває справа за конституційною скаргою Самборської Тетяни Леонідівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) приписів статті 309, пункту 2 частини другої статті 428 Кримінального процесуального кодексу України.

Для забезпечення повного й об'єктивного розгляду справи, з огляду на визнаний рівень Вашої компетентності, зокрема, щодо питань, порушених у конституційній скарзі, та відповідно до приписів частини четвертої статті 59 Закону України „Про Конституційний Суд України“ прошу Вас надати науковий висновок з викладеними міркуваннями та обґрунтуваннями фахових позицій, які, на Вашу думку, мають бути враховані під час розгляду цієї справи.

За можливості науковий висновок прошу надати до 30 квітня 2026 року.

Додаток: копія конституційної скарги (витяг) на 25 арк.

З повагою

суддя-доповідач

Сергій РІЗНИК

НАУКОВИЙ ВИСНОВОК

щодо відповідності Конституції України статті 309 та пункту 2 частини другої статті 428 Кримінального процесуального кодексу України у справі за конституційною скаргою Самборської Тетяни Леонідівни

11.05.2026

Підготовлено за зверненням судді Конституційного Суду України С. Різника від 31 березня 2026 року.

Предмет висновку: конституційність приписів статті 309 та пункту 2 частини другої статті 428 Кримінального процесуального кодексу України у зв'язку з конституційною скаргою, в якій поставлено питання про ефективність судового контролю за ухвалою слідчого судді про встановлення стороні захисту строку для ознайомлення з матеріалами досудового розслідування.

1. Стислий висновок

1. Стаття 309 КПК України як модель фільтрації проміжних апеляційних скарг не є неконституційною сама по собі. Конституція України не вимагає, щоб кожна ухвала слідчого судді під час досудового розслідування підлягала негайному апеляційному перегляду. Такий підхід узгоджується з практикою Конституційного Суду України, Європейського суду з прав людини та з порівняльним досвідом правопорядків США, Англії та Уельсу, Німеччини, Франції й Іспанії. Обмеження проміжних апеляцій може переслідувати легітимну мету: запобігання фрагментації кримінального провадження, недопущення зловживань процесуальними правами, забезпечення розумних строків і належної ефективності правосуддя.

2. Однак конституційна допустимість статті 309 КПК залежить від того, чи існує реальний, а не декларативний, компенсаторний механізм захисту від помилкової або непропорційної ухвали слідчого судді. Ухвала за частиною десятою статті 290 КПК України про встановлення строку для ознайомлення з матеріалами досудового розслідування може прямо впливати на право сторони захисту мати достатній час і можливості для підготовки захисту. Якщо такий строк є явно недостатнім, шкода для захисту може бути практично непоправною: сторона вважається такою, що реалізувала право доступу до матеріалів, а обвинувальний акт може бути скеровано до суду без повноцінної підготовки позиції захисту.

3. Частина третя статті 309 КПК України може відповідати Конституції України лише за умови конституційно-конформного тлумачення: “заперечення” проти неапеляційної ухвали слідчого судді під час підготовчого провадження мають бути ефективним засобом, що вимагає від суду на цій стадії кримінального провадження (підготовчого провадження) мотивовано перевірити доводи захисту і, за потреби, надати реальний засіб усунення шкоди. Такими засобами можуть бути, залежно від процесуальної ситуації, надання додаткового часу для ознайомлення,

відкладення підготовчого засідання, визнання неналежним відкриття матеріалів, заборона використовувати невідкриті або неналежно відкриті матеріали, а також інші процесуальні рішення, спрямовані на відновлення рівності сторін і права на захист. Якщо національна судова практика розуміє “заперечення” лише як його формальне долучення до матеріалів справи без обов’язку суду дати відповідь і без повноважень усунути шкоду, тоді стаття 309 КПК у відповідному аспекті створює неконституційний дефіцит ефективного судового захисту.

4. Пункт 2 частини другої статті 428 КПК України як касаційний фільтр не є неконституційним за своїм змістом. Держава може встановлювати процесуальні фільтри для касаційного перегляду, а касаційний суд може відмовити у відкритті провадження за очевидної необґрунтованості скарги. Проте така відмова має бути сумісною з верховенством права: вона не може бути свавільною, суто формульною або такою, що ігнорує вирішальні доводи про порушення конституційних прав. Коли касаційна скарга ставить аргументоване питання про доступ до апеляційного перегляду та право на захист, касаційний суд повинен надати принаймні стислий, але достатній мотивований висновок щодо суті цього питання.

5. Оптимальна конституційна формула у цій справі: статтю 309 КПК України слід визнати конституційною лише в системному зв’язку з обов’язком суду забезпечити дієвий наступний судовий контроль за «неапеляційними» ухвалами слідчого судді, які здатні істотно вплинути на право на захист. Якщо Суд дійде висновку, що чинне формулювання частини третьої статті 309 КПК не дозволяє такого тлумачення або не забезпечує його у практиці, тоді неконституційним є саме той аспект, у якому заборона окремого апеляційного оскарження ухвали за частиною десятою статті 290 КПК не компенсується ефективним наступним судовим контролем. Пункт 2 частини другої статті 428 КПК України доцільно оцінити як конституційний за умови його застосування лише до явно необґрунтованих касаційних скарг та за наявності достатньої мотивації щодо вирішальних доводів.

6. Новітнє рішення Палати ЄСПЛ у справі Nikolaou and Others v. Cyprus (no. 37068/18, 30 квітня 2026 року, ще не остаточне у розумінні статті 44 § 2 Конвенції), хоча безпосередньо стосується статті 1 Першого протоколу, є методологічно релевантним для цієї справи. Його стрижень полягає в тому, що втручання, яке на початку може бути легітимним, зберігає конвенційну і конституційну допустимість лише доти, доки держава реально, несуперечливо і пропорційно переслідує первісну правову мету. Окрема збіжна думка судді Георгіоса А. Сергідеса особливо посилює цей висновок через доктрину “умовного” втручання: правова підстава обмеження не є разовою подією, а має підтримуватися протягом усього часу дії обмеження. Для статті 309 КПК це означає, що апеляційний фільтр може бути конституційним лише як цільове, вузьке й компенсоване обмеження, а не як механізм остаточного позбавлення захисту дієвої перевірки ухвали, наслідки якої стають практично незворотними.

7.

2. Межі наукового висновку та релевантний процесуальний контекст

З матеріалів звернення випливає, що конституційна скарга виникла у кримінальному провадженні щодо службової особи митного органу. У провадженні після повідомлення про завершення досудового розслідування сторона обвинувачення звернулася до слідчого судді з клопотанням про встановлення стороні захисту строку для ознайомлення з матеріалами досудового розслідування. Слідчий суддя задовольнив це клопотання. Апеляційний суд відмовив у відкритті апеляційного провадження, пославшись на те, що така ухвала не включена до переліку ухвал слідчого судді, які підлягають апеляційному оскарженню. Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду відмовив у відкритті касаційного провадження, зокрема з посиланням на статтю 309 та пункт 2 частини другої статті 428 КПК України.

Науковий висновок не встановлює фактичну винуватість чи невинуватість особи, не оцінює доказів у конкретному кримінальному провадженні та не підміняє собою апеляційний чи касаційний перегляд. Його завдання є іншим: визначити, чи оспорювані процесуальні приписи, взяті у їх нормативному змісті та реальному функціонуванні, узгоджуються з Конституцією України.

Саме в такому методологічному, а не фактичному сенсі враховується рішення *Nikolaou and Others v. Cyprus*. Воно не вимагає від Конституційного Суду України встановлювати, чи був конкретний строк ознайомлення достатнім у фактах справи Самборської; воно вимагає перевірити, чи національна модель процесуального контролю не дозволяє державі, посилаючись на абстрактну легітимну мету, перетворити тимчасове процесуальне обмеження на фактичне позбавлення права. Цей підхід узгоджується і з обережністю, висловленою в розбіжній думці судді Сабато у справі *Nikolaou*, щодо неперетворення міжнародного суду на “четверту інстанцію”: предметом має бути не підміна оцінки фактів, а якість правового механізму захисту від свавілля.

Важливо також відмежувати предмет цього висновку від ширшого кола доводів конституційної скарги щодо строків досудового розслідування та законодавчих змін 2022–2023 років. Ці доводи можуть пояснювати, чому заявниця вважала ухвалу слідчого судді незаконною, але безпосереднім предметом цього висновку є не конституційність змін до статей 219, 284, 294 або 615 КПК України, а процесуальна ефективність оскарження та касаційної фільтрації відповідно до статті 309 і пункту 2 частини другої статті 428 КПК України.

3. Нормативний зміст оспорюваних положень

Стаття 309 КПК України встановлює перелік ухвал слідчого судді, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку під час досудового розслідування. До цього переліку входять, зокрема, ухвали про застосування або продовження окремих запобіжних заходів, арешт майна, тимчасовий доступ до речей і документів у випадках, коли вилучення позбавляє особу можливості здійснювати діяльність, відсторонення від посади, відмову у здійсненні спеціального досудового розслідування тощо. Частина третя цієї статті передбачає, що інші

ухвали слідчого судді оскарженню не підлягають, а заперечення проти них можуть бути подані під час підготовчого провадження в суді.¹

Пункт 2 частини другої статті 428 КПК України передбачає, що суд касаційної інстанції постановляє ухвалу про відмову у відкритті касаційного провадження, якщо з касаційної скарги, доданих до неї судових рішень та інших документів убачається, що підстав для задоволення скарги немає.²

У справі, з якої виникла конституційна скарга, особливе значення має частина десята статті 290 КПК України. Вона передбачає, що сторонам кримінального провадження надається достатній час для ознайомлення з матеріалами, до яких їм надано доступ. У разі зволікання під час ознайомлення слідчий суддя за клопотанням сторони кримінального провадження, з урахуванням обсягу, складності матеріалів та умов доступу до них, зобов'язаний встановити строк для ознайомлення, після спливу якого сторона вважається такою, що реалізувала своє право на доступ до матеріалів.³

Отже, спірний нормативний вузол складається з трьох елементів: по-перше, право захисту на достатній час і можливості для ознайомлення з матеріалами; по-друге, повноваження слідчого судді встановити граничний строк, якщо сторона зволікає; по-третє, відсутність окремого апеляційного оскарження такої ухвали за статтею 309 КПК України та можливість касаційного фільтру за статтею 428 КПК України.

4. Конституційна рамка аналізу

4.1. Верховенство права, людська гідність і ефективний судовий захист

Конституція України закріплює антропоцентричну модель держави: людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. У кримінальному процесі ця засаднича формула має особливу вагу, оскільки саме кримінальне переслідування є однією з найінтенсивніших форм втручання держави у сферу свободи, репутації, професійного та приватного життя особи.

Право на судовий захист за статтею 55 Конституції України не може бути зведене до можливості формально звернутися до суду. Воно передбачає практичну здатність отримати судову відповідь на істотне порушення права та, у разі необхідності, засіб його усунення.

---

1 Кримінальний процесуальний кодекс України, статті 290, 309, 428, офіційний текст на вебпорталі Верховної Ради України: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17>.

2 Кримінальний процесуальний кодекс України, статті 290, 309, 428, офіційний текст на вебпорталі Верховної Ради України: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17>.

3 Кримінальний процесуальний кодекс України, статті 290, 309, 428, офіційний текст на вебпорталі Верховної Ради України: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17>.

Судовий захист, який не здатен запобігти непоправній шкоді або компенсувати її, стає декларативним.

Водночас Конституція не встановлює абсолютного права на негайне апеляційне оскарження кожної проміжної ухвали. Пункт 8 частини другої статті 129 Конституції України гарантує апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках касаційне оскарження судового рішення. Тому законодавець має доволі широкий простір розсуду щодо моделі проміжного оскарження. Проте цей простір не є необмеженим: процесуальні фільтри мають бути раціональними, пропорційними та не повинні нівелювати саму сутність права на судовий захист і права на захист у кримінальному провадженні.

У справі Nikolaou суддя Сергідес, посилаючись на статтю 53 Конвенції, наголосив, що Конвенція не може тлумачитися як інструмент зниження вищого рівня захисту, гарантованого національною конституцією. Цей аргумент має пряму евристичну вагу для України: мінімальні стандарти статті 6 Конвенції не можуть “розчиняти” або послаблювати вищі гарантії статей 3, 8, 55, 59, 63 і 129 Конституції України. Якщо національна Конституція вимагає ефективного судового захисту і реального права на захист, держава не може виправдовувати їх звуження самим посиланням на те, що Конвенція не гарантує апеляції на кожну проміжну ухвалу.

4.2. Право на захист і достатній час для підготовки позиції

Право підозрюваного, обвинуваченого на захист, гарантоване статтею 63 Конституції України, включає не тільки право мати захисника, а й реальну можливість підготувати свій захист. У кримінальному процесі ознайомлення з матеріалами досудового розслідування після його завершення є не технічною формальністю, а центральним елементом підготовки захисту: саме на цьому етапі сторона захисту оцінює обсяг доказів, визначає процесуальні клопотання, захисник погоджує правову позицію зі своїм підзахисним, виявляє недоліки відкриття матеріалів, готує заперечення і стратегію судового розгляду.

Тому строк для ознайомлення з матеріалами має бути не лише формально наданим, а достатнім з огляду на обсяг, складність, спосіб доступу до матеріалів, кількість захисників, стан здоров’я або зайнятість підозрюваного, необхідність копіювання, аналізу електронних даних, узгодження позиції та інші обставини. Саме так частина десята статті 290 КПК України вимагає від слідчого судді враховувати обсяг, складність матеріалів та умови доступу до них.

Логіка Nikolaou дозволяє точніше описати природу строку за частиною десятою статті 290 КПК України: його правомірність має не лише початковий, а й часовий вимір. Якщо строк встановлено для припинення реального зволікання і він залишає захисту достатній час та можливості, він виконує легітимну процесуальну функцію. Якщо ж строк встановлено без переконливої перевірки факту зволікання, обсягу матеріалів і умов доступу, а після його спливу сторона вважається такою, що реалізувала право доступу, первісно допустимий інструмент case-management фактично перетворюється на свавільне позбавлення процесуальної можливості захисту.

4.3. Апеляційний перегляд як гарантія проти судової помилки

Апеляційний перегляд у кримінальному процесі виконує не лише функцію виправлення помилок. Він також дисциплінує суд першої інстанції, забезпечує єдність судової практики на цьому рівні, формує довіру до судової системи та запобігає свавіллю. Проте проміжні апеляції можуть одночасно створювати ризик затягування провадження, фрагментації процесу та перетворення кримінального судочинства на серію нескінченних процесуальних спорів. Саме тому конституційний аналіз має виходити не з абсолютної вимоги “апеляція на все”, а з тесту: чи конкретне обмеження проміжної апеляції залишає надалі особі ефективний засіб захисту від істотної та потенційно поправної шкоди.

5. Практика Конституційного Суду України

Конституційний Суд України вже неодноразово розглядав питання допустимості обмежень апеляційного оскарження ухвал слідчого судді. У рішенні від 17 березня 2020 року № 5-р/2020 Суд виходив із того, що законодавець має дискрецію визначати, які проміжні ухвали можуть бути оскаржені окремо, а які — ні. Водночас Суд наголосив на потребі легітимної мети, пропорційності та недопущення свавільності таких обмежень. У тій справі Конституційний Суд визнав конституційним обмеження апеляційного оскарження ухвали про дозвіл на затримання з метою приводу, зокрема тому, що існували інші подальші механізми судового контролю за позбавленням свободи.⁴

Інша логіка була застосована у рішенні Другого сенату від 17 червня 2020 року № 4-р(П)/2020. Суд визнав неконституційною заборону апеляційного оскарження ухвали слідчого судді щодо невнесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР. Ключовою була відсутність ефективного альтернативного механізму захисту: якщо заявник не міг домогтися внесення відомостей до Реєстру, його право на судовий захист ставало ілюзорним. Суд підкреслив, що доступ до суду має бути практичним та ефективним, а не теоретичним.⁵

У рішенні від 13 червня 2019 року № 4-р/2019 Конституційний Суд, аналізуючи неможливість окремого апеляційного оскарження ухвали про продовження строку тримання під вартою під час судового провадження, фактично застосував критерій інтенсивності втручання. Якщо судові рішення безпосередньо продовжує обмеження свободи, відсутність апеляційного перегляду такого рішення є непропорційним обмеженням права на судовий захист.⁶

З цієї практики, на нашу думку, впливають три принципи, релевантні для даної справи.

---

4 Рішення Конституційного Суду України від 17 березня 2020 року № 5-р/2020, справа щодо конституційності окремих положень статті 309 КПК України: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v005p710-20>.

5 Рішення Другого сенату Конституційного Суду України від 17 червня 2020 року № 4-р(П)/2020: <https://zakon.rada.gov.ua/go/va04p710-20>.

6 Рішення Конституційного Суду України від 13 червня 2019 року № 4-р/2019, щодо апеляційного оскарження ухвал про продовження строку тримання під вартою.

По-перше, сам по собі закритий перелік проміжних апеляційних скарг не суперечить Конституції України.

По-друге, законодавче обмеження проміжної апеляції має бути компенсоване іншим ефективним механізмом судового контролю, особливо якщо відповідна ухвала може істотно вплинути на конституційне право.

По-третє, чим інтенсивнішим і менш поправним є втручання у право, тим суворішим має бути конституційний контроль за відсутністю негайної апеляції.

Новітня позиція ЄСПЛ у *Nikolaou* підсилює третій принцип: у конституційному праві важлива не лише інтенсивність втручання, а й його “тривала виправданість”. Держава повинна підтримувати легітимну мету обмеження фактичними й правовими підставами протягом усього часу його дії; інакше обмеження, яке спочатку було допустимим, може стати непропорційним. Для статті 309 КПК це означає, що заборона окремої апеляції не може автоматично зберігати конституційність у ситуації, коли наступний контроль є лише формальним.

6. Практика Верховного Суду

Верховний Суд у постанові об’єднаної палати Касаційного кримінального суду від 31 травня 2021 року у справі № 646/3986/19 запропонував важливе розмежування щодо апеляційного оскарження ухвал слідчого судді. Якщо слідчий суддя постановляє рішення, яке взагалі не передбачене КПК або виходить за межі його повноважень, апеляційний суд не може відмовити в перевірці такого рішення лише з мотиву, що воно не внесене до переліку статті 309 КПК. В іншій групі випадків, коли ухвала постановлена у межах передбаченої КПК процедури, але її окреме оскарження прямо не передбачене, питання потребує оцінки за сутнісним критерієм: чи істотно обмежує така ухвала конституційні права, чи перешкоджає ефективному розслідуванню або подальшому провадженню.⁷

Цей підхід має значення для конституційного аналізу статті 309 КПК України. Він демонструє, що навіть у межах чинного кримінального процесуального закону Верховний Суд визнає: формальний перелік статті 309 не може механічно легітимувати будь-яке рішення слідчого судді. Якщо ухвала має істотний правовий ефект, її не можна оцінювати лише за зовнішньою ознакою “включена / не включена до переліку”. Потрібно з’ясувати, чи є реальний механізм перевірки та виправлення можливої помилки.

У контексті ухвали за частиною десятою статті 290 КПК України сутнісний критерій є особливо важливим. Така ухвала формально не вирішує питання винуватості, не застосовує запобіжний захід і не завершує кримінальне провадження. Проте вона безсумнівно може вплинути на весь подальший судовий розгляд, адже визначає межу, після якої право доступу до матеріалів вважається реалізованим. У складних провадженнях із великим масивом документів,

---

⁷ Постанова об’єднаної палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 31 травня 2021 року у справі № 646/3986/19, провадження № 51-3335кмо20.

електронних даних або спеціальних знань встановлений слідчим суддею помилково короткий строк здатний фактично позбавити захист часу для підготовки.

7. Конвенційні стандарти ЄСПЛ

7.1. Доступ до суду і процесуальні фільтри

Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ, Суд) послідовно виходить з того, що право на суд у кримінальному процесі не є абсолютним. Держава може встановлювати процесуальні правила, строки, вимоги прийнятності, апеляційні та касаційні фільтри. Проте такі обмеження не повинні порушувати саму сутність права, мають переслідувати легітимну мету і бути пропорційними.⁸

Стаття 6 Конвенції не зобов'язує державу створювати апеляційні або касаційні суди. Але якщо такі інстанції існують, доступ до них має відповідати гарантіям справедливого суду. Надмірний формалізм, який перешкоджає суті права на доступ до суду, несумісний із Конвенцією. У справах *Guérin v. France*, *Omar v. France*, *Walchli v. France*, *Evaggelou v. Greece* та *Labergère v. France* Суд наголошував, що процесуальні правила не можуть застосовуватися так, щоб правосуддя поступалося юридичному пуризму.⁹

Отже, конвенційний стандарт не вимагає безумовної апеляції на кожну ухвалу слідчого судді. Він вимагає іншого: якщо процесуальний фільтр позбавляє особу практичної можливості захистити вирішальне право, такий фільтр стає непропорційним.

У *Nikolaou* більшість ЄСПЛ сформулювала суміжний стандарт для майнової сфери: навіть за широкої свободи держави у визначенні публічного інтересу Суд не залишається пасивним, якщо національне тлумачення правової підстави виглядає нерозумним, свавільним або несумісним із принципами Конвенції; у тій справі вирішальними були відсутність конкретного публічного інтересу для подальшого утримання майна, суперечливість позиції держави та тривала неможливість реалізувати заявлену мету (§§ 55–57). У процесуальному контексті це означає: посилення на “процесуальну економію” або “розумні строки” не може бути абстрактною формулою; суд має перевірити, чи справді існує конкретна легітимна причина обмеження доступу до апеляції саме в цій категорії ухвал і чи не зруйновано справедливий баланс.

7.2. Право на достатній час і можливості для захисту

Пункт 3(b) статті 6 Конвенції гарантує право обвинуваченого мати достатній час і можливості для підготовки захисту. У кримінальному процесі це право тісно пов'язане з доступом до матеріалів справи, рівністю сторін і змагальністю. ЄСПЛ підкреслює, що сторона

---

⁸ European Court of Human Rights, *Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights: Right to a fair trial (criminal limb)*, updated 31 August 2025, paras. 64–70.

⁹ *Deweere v. Belgium*, 27 February 1980; *Kart v. Turkey* [GC], 3 December 2009; *Guérin v. France* [GC], 29 July 1998; *Omar v. France* [GC], 29 July 1998; *Walchli v. France*, 26 July 2007; *Labergère v. France*, 26 September 2006.

захисту має отримати реальну можливість ознайомитися з матеріалами, коментувати докази, готувати заперечення та будувати правову позицію.¹⁰

ЄСПЛ визнає, що держава може боротися з недобросовісним затягуванням провадження з боку сторони захисту. Однак поведінка захисту не може оцінюватися абстрактно. Суд повинен з'ясувати, чи справді мало місце зволікання, чи були створені належні умови доступу, чи відповідає строк обсягу та складності матеріалів. Стаття 6 не вимагає від обвинуваченого активної співпраці з органами влади й не дозволяє карати його за використання передбачених законом засобів захисту, але поведінка заявника може враховуватися як об'єктивний фактор при оцінці розумності строків.¹¹

Окрема збіжна думка судді Сергідеса у Nikolaou особливо корисна для розмежування належного управління процесом і свавілля. Він наголошує, що держава не може лише проголосити легітимну мету; вона повинна активно й добросовісно її реалізовувати, а обмеження має залишатися прив'язаним саме до тієї мети, для якої його встановлено. Перенісши на частину десяту статті 290 КПК України, це означає: судове скорочення часу на ознайомлення є допустимим не тому, що держава загалом зацікавлена в швидкому провадженні, а лише тоді, коли доведено конкретне зволікання і коли встановлений строк не руйнує сутність права на підготовку захисту.

7.3. Обов'язок суду відповідати на істотні доводи

За практикою ЄСПЛ, право на справедливий суд включає обов'язок суду мотивувати рішення. Суд не повинен відповідати на кожен другорядний аргумент, але має надати відповідь на конкретні, істотні та вирішальні доводи сторони. Ігнорування такого доводу може саме по собі порушувати статтю 6 Конвенції.¹²

Цей стандарт безпосередньо стосується як ухвали слідчого судді за частиною десятою статті 290 КПК, так і ухвал апеляційного та касаційного судів про відмову у відкритті провадження. Якщо захист стверджує, що встановлений строк є непропорційним або що кримінальне провадження здійснюється поза межами належної правової процедури, суд може відхилити ці доводи. Проте він не може їх просто не помітити. У кримінальному процесі мовчання суду щодо вирішального доводу не є нейтральним; воно здатне перетворити судовий контроль на формальність.

Nikolaou також підсилює вимогу мотивованості. ЄСПЛ звернув увагу не лише на тривалу бездіяльність органів влади, а й на суперечливість обґрунтувань держави та відсутність чіткого пояснення конкретного публічного інтересу. У кримінальному процесі аналогічна вада виникає

---

10 European Court of Human Rights, *Guide on Article 6*, sections on equality of arms, adversarial proceedings and preparation of the defence, especially paras. 172–189.

11 European Court of Human Rights, *Guide on Article 6*, paras. 340–358.

12 European Court of Human Rights, *Guide on Article 6*, paras. 198–203; see also *Yüksel Yalçınkaya v. Türkiye* [GC], 26 September 2023.

тоді, коли слідчий суддя, апеляційний суд або касаційний суд не пояснюють, чому саме доводи захисту про недостатність часу, неналежні умови доступу або незаконність процесуального контексту не впливають на результат. Формальна відмова без відповіді на такі доводи є не просто стислим мотивуванням, а ризиком арбітрарності.

8. Право Європейського Союзу як додатковий орієнтир

Хоча право Європейського Союзу не є безпосереднім параметром конституційності українського закону, воно має значення як орієнтир для європейського розуміння прав захисту. Директива 2012/13/ЄС про право на інформацію у кримінальному провадженні закріплює право доступу до матеріалів справи, необхідних для підготовки захисту і забезпечення справедливості провадження. Доступ до матеріалів має надаватися своєчасно, щоб права захисту могли бути здійснені ефективно.¹³

Сучасна європейська доктрина критично оцінює ситуації, у яких доступ до матеріалів формально надається, але реально не дозволяє захисту підготувати позицію. Зокрема, Anneli Soo у дослідженні, опублікованому в *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, доводить, що недостатньо гарантувати лише абстрактний доступ до матеріалів; вирішальним є те, чи забезпечує процедура рівність сторін на досудовій стадії.¹⁴

Цей підхід важливий для українського контексту: ухвала про встановлення строку для ознайомлення не може бути оцінена лише як питання процесуальної дисципліни. Вона є також питанням рівності сторін і реальності права на захист.

9. Порівняльно-правовий аналіз з найбільш розвиненими правовими системами окремих країн

9.1. Сполучені Штати Америки

Американська модель кримінального процесу демонструє сильну прихильність до правила фінального рішення. Верховний суд США історично виходив із того, що федеральна Конституція не гарантує абсолютного права на апеляцію у кримінальній справі; якщо апеляція створена законом, держава повинна забезпечити її справедливість і належну процедуру.¹⁵

У справі *Evitts v. Lucey* Верховний суд США підкреслив: коли держава надає першу апеляцію як право, ця апеляція має відповідати вимогам *due process*, зокрема включати

---

13 Directive 2012/13/EU of the European Parliament and of the Council of 22 May 2012 on the right to information in criminal proceedings, Article 7: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32012L0013>.

14 Anneli Soo, “Article 7 of Directive 2012/13/EU on the Right to Information in Criminal Proceedings: A Missed Opportunity to Ensure Equality of Arms in Pre-Trial Proceedings”, 27 *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice* 126 (2019).

15 *McKane v. Durston*, 153 U.S. 684 (1894).

ефективну правову допомогу.¹⁶ Водночас у справах щодо проміжних апеляцій Верховний суд США зазвичай обмежує їх допустимість, виходячи з потреби уникати затягування кримінального провадження. Наприклад, у *United States v. MacDonald* Суд відмовив у праві на досудову апеляцію щодо відмови у закритті провадження через порушення права на швидкий судовий розгляд, гарантований Шостою поправкою до Конституції, оскільки сама така апеляція могла б посилити затримку, проти якої спрямована відповідна гарантія.¹⁷

Водночас американська доктрина допускає проміжне оскарження у вузьких категоріях, коли право буде втрачено, якщо чекати фінального вироку. Найвідомішим прикладом є вимога *double jeopardy* — право не бути вдруге підданим судовому переслідуванню. У справі *Abney v. United States* Верховний суд визнав можливість проміжного оскарження саме тому, що сутність права полягає не лише в уникненні повторного покарання, а й у захисті від самого повторного судового процесу.¹⁸

Американський досвід дає два висновки. Перше: відсутність проміжної апеляції за загальним правилом є конституційно прийнятною. Друге: там, де очікування фінального рішення знищує саме право, проміжний або інший негайний засіб стає необхідним.

9.2. Англія та Уельс

У кримінальному процесі Англії та Уельсу апеляційний перегляд також побудований переважно навколо остаточного вироку або вирішення справи по суті. Оскарження до Court of Appeal, Criminal Division, зазвичай потребує дозволу. Проміжні апеляції існують, але мають спеціальний і винятковий характер, зокрема в межах *preparatory hearings* у складних або довготривалих провадженнях, а також для окремих прокурорських апеляцій, запроваджених Criminal Justice Act 2003.¹⁹

Англійська традиція особливо важлива не стільки через модель апеляцій, скільки через вимогу судового менеджменту, сумісного зі справедливим процесом. У справі *R v H and C* Палата лордів сформулювала підхід, за яким розкриття матеріалів і захист публічного інтересу мають бути збалансовані так, щоб обвинувачений отримав справедливий суд. Суддя не є пасивним адміністратором строків; він відповідає за те, щоб процесуальне управління не руйнувало можливість захисту ефективно діяти.²⁰

---

16 *Evitts v. Lucey*, 469 U.S. 387 (1985).

17 *United States v. MacDonald*, 435 U.S. 850 (1978).

18 *Abney v. United States*, 431 U.S. 651 (1977).

19 Judiciary of England and Wales, *Guide to Proceedings in the Court of Appeal, Criminal Division*, current version March 2026; Criminal Justice Act 2003, Part 9.

20 *R v H and C* [2004] UKHL 3.

Для України це означає: обмеження окремої апеляції може бути прийнятним, якщо суд першої інстанції та суд підготовчого провадження мають і реально використовують повноваження для усунення шкоди праву на захист.

9.3. Німеччина

Німецький Основний Закон закріплює ефективний судовий захист від порушень прав публічною владою, а також заборону зачіпати сутнісний зміст основного права.²¹ Німецький кримінальний процес має диференційовану систему скарг. За загальним правилом, скарга допускається проти судових розпоряджень та ухвал, якщо закон не передбачає інше. Водночас рішення суду, який розглядає справу по суті, що передують вироку, зазвичай не підлягають окремому оскарженню; вони перевіряються разом із вироком, якщо на ньому ґрунтується рішення.²²

Особливо показовою є норма § 338(8) StPO: абсолютною підставою для касаційного перегляду є ситуація, коли захист був недопустимо обмежений судовою ухвалою з питання, важливого для рішення. Це демонструє німецьку модель компенсації: не кожна проміжна ухвала оскаржується негайно, але якщо вона істотно обмежила захист, такий дефект не зникає і може спричинити скасування вироку.

Отже, німецький досвід підтримує не тезу про необмежену проміжну апеляцію, а тезу про ефективну наступну корекцію істотного обмеження захисту. Саме цього бракує, якщо “заперечення” за частиною третьою статті 309 КПК України в українській практиці не має чітких процесуальних наслідків.

9.4. Франція

Французька модель апеляцій на ухвали *juge d’instruction* також не є необмеженою. Проте Conseil constitutionnel у рішенні № 2011-153 QPC щодо статті 186 Code de procédure pénale сформулював надзвичайно релевантний стандарт. Законодавець може встановлювати обмеження апеляцій з метою уникнення затягування та забезпечення належного здійснення правосуддя, але ці обмеження не можуть позбавляти особу можливості ефективно оскаржити ухвалу, яка завдає шкоди її правам і не може бути корисно оскаржена іншим способом або на пізнішій стадії.²³

Це фактично є французькою версією тесту “irreparable prejudice”: якщо шкода для права може бути реально виправлена пізніше — негайна апеляція не обов’язкова; якщо ні — відсутність засобу захисту стає конституційною проблемою.

Тут зазначимо, що для української справи цей підхід має безпосередню евристичну цінність. Ухвала про строк ознайомлення з матеріалами може бути нешкідливою, якщо строк

---

21 Basic Law for the Federal Republic of Germany, Articles 1, 19(2), 19(4), 20.

22 German Code of Criminal Procedure (Strafprozessordnung), §§ 304, 305, 336, 338.

23 Conseil constitutionnel, Décision n° 2011-153 QPC du 13 juillet 2011.

достатній і сторона справді зволікає. Але вона може бути правопорушувальною, якщо строк непропорційно короткий і подальша стадія не дає змоги відновити час та можливості захисту.

9.5. Іспанія

Стаття 24 Конституції Іспанії гарантує *tutela judicial efectiva* — ефективний судовий захист без *indefensión*, тобто без стану процесуальної беззахисності. Конституційний трибунал Іспанії виходить із того, що право на доступ до передбачених законом засобів оскарження не є безмежним; законодавець визначає структуру засобів правового захисту. Проте рішення про неприйнятність або відмову в доступі до засобу оскарження повинно бути мотивованим, не свавільним, не явно нерозумним і не заснованим на очевидній помилці.²⁴

Іспанський стандарт вочевидь важливий для оцінки пункту 2 частини другої статті 428 КПК України. Касаційний фільтр сам по собі не порушує Конституцію, але рішення про відмову у відкритті касаційного провадження не може бути чисто формальною фразою, якщо скарга порушує істотне питання про право на захист і доступ до апеляційного перегляду.

10. Доктринальна рамка

Сучасна доктрина кримінального процесу розглядає апеляційні фільтри не як технічне питання судового адміністрування, а як елемент балансу між двома цінностями: ефективністю кримінального переслідування та захистом від державної помилки або свавілля.

Herbert Packer у класичній праці про дві моделі кримінального процесу протиставив *crime-control model* і *due-process model*. Перша тяжіє до швидкості, фінальності та довіри до офіційних рішень; друга — до перевірки, процедурних гарантій і недовіри до неперевіреної влади. Конституційний кримінальний процес не може повністю прийняти жодну з них; його завдання — інституційно врівноважити обидві.²⁵

Mirjan Damaška показав, що структура кримінального процесу залежить від того, чи правопорядок ставить у центр ієрархічне адміністрування справи, чи змагальне протистояння сторін перед відносно пасивним арбітром. У системах, де суддя активно управляє провадженням, особливо важливо, щоб менеджмент справи не перетворювався на обмеження сторони захисту.²⁶

Judith Resnik, аналізуючи явище “managerial judges”, попереджала, що судовий менеджмент здатний підвищити ефективність, але також створює ризик зміщення судді від нейтрального

---

24 Constitución Española, Article 24; Tribunal Constitucional de España, settled doctrine on *tutela judicial efectiva*, access to legally established remedies and prohibition of arbitrary inadmissibility decisions.

25 Herbert L. Packer, “Two Models of the Criminal Process”, 113 *University of Pennsylvania Law Review* 1 (1964).

26 Mirjan R. Damaška, “Evidentiary Barriers to Conviction and Two Models of Criminal Procedure”, 121 *University of Pennsylvania Law Review* 506 (1973).

арбітра до адміністратора, який надмірно цінує швидкість порівняно з процесуальною справедливістю.²⁷ Це напряду стосується ухвал про встановлення строків: строк є необхідним інструментом управління провадженням, але його конституційність залежить від того, чи не знищує він можливості сторони реалізувати захист.

Marc Galanter у відомій статті про переваги “repeat players” показав, що інституційні учасники процесу зазвичай мають кращі ресурси, інформацію та досвід, ніж одноразові учасники. У кримінальному процесі держава майже завжди є repeat player. Тому формальна рівність сторін недостатня; потрібні процесуальні гарантії, які реально компенсують структурну перевагу обвинувачення.²⁸

У доктрині верховних судів і касаційних фільтрів Michal Bobek і Rimvydas Norkus переконливо обґрунтовують, що верховні суди не можуть і не повинні бути універсальними судами кожної процесуальної дрібниці. Їхня функція полягає у виправленні істотних помилок, забезпеченні єдності права і розвитку правової системи. Проте фільтри допустимі лише тоді, коли не позбавляють особу ефективного захисту від серйозної судової помилки.²⁹

Американська доктрина проміжних апеляцій, зокрема у працях Adam Steinman, також показує, що остаточність і “final judgment rule” є раціональними механізмами, але винятки потрібні тоді, коли право буде втрачено до моменту фінального перегляду.³⁰

У сукупності доктрина підтримує такий висновок: **проблема статті 309 КПК України полягає не у факті фільтрації апеляцій, а в можливій відсутності ефективного механізму виправлення помилкової ухвали, яка обмежує право на захист до початку судового розгляду.**

Окрема думка судді Сергідеса дає корисну доктринальну формулу, яку можна назвати “цільовою умовністю” обмеження права. Її зміст полягає в тому, що виняток із права є конституційно допустимим лише як вузький, строго тлумачений, прив’язаний до первісної мети та такий, що перебуває під безперервним судовим контролем. Для кримінального процесу це означає: процесуальні фільтри не повинні оцінюватися як нейтральні технічні правила; вони є умовними обмеженнями права на суд і на захист, тому потребують як легітимної мети, так і дієвого механізму відновлення права у разі помилки.

---

27 Judith Resnik, “Managerial Judges”, 96 *Harvard Law Review* 374 (1982).

28 Marc Galanter, “Why the ‘Haves’ Come Out Ahead: Speculations on the Limits of Legal Change”, 9 *Law & Society Review* 95 (1974).

29 Michal Bobek, “Quantity or Quality? Reassessing the Role of Supreme Jurisdictions in Central Europe”, 57 *American Journal of Comparative Law* 33 (2009); Rimvydas Norkus, “The Filtering of Appeals to the Supreme Courts”, Network of the Presidents of the Supreme Judicial Courts of the European Union, 2015.

30 Adam N. Steinman, “Reinventing Appellate Jurisdiction”, 48 *Boston College Law Review* 1237 (2007).

11. Оцінка статті 309 КПК України

11.1. Легітимна мета обмеження проміжних апеляцій

Закритий перелік ухвал слідчого судді, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування, має зрозумілу легітимну мету. Кримінальне провадження не може бути паралізоване окремими апеляціями на кожне проміжне рішення. Надмірна кількість проміжних апеляцій може призвести до затягування, втрати доказів, порушення прав потерпілих, зниження ефективності правосуддя та невиконання державою обов'язку розслідувати кримінальні правопорушення.

Тому сама ідея статті 309 КПК України як фільтра є конституційно легітимною. Вона також відповідає європейській і порівняльній правовим традиціям: більшість розвинених правових систем не гарантує необмежену негайну апеляцію на кожну проміжну ухвалу в кримінальному провадженні.

Однак після Nikolaou важливо уточнити: легітимна мета не може бути сформульована настільки широко, щоб поглинути саме право. Як суддя Сергідес підкреслив щодо експропріації, держава не може переозначувати первісну мету або замінювати її іншою підставою для збереження втручання. В українському кримінальному процесі так само неприпустимо, щоб мета запобігання зволіканню була фактично замінена зручністю обвинувачення як *great player* або прагненням швидко скерувати обвинувальний акт до суду без реальної перевірки умов доступу захисту до матеріалів.

11.2. Придатність і необхідність засобу

Стаття 309 КПК України є придатним засобом для досягнення легітимної мети процесуальної економії. Вона зосередила негайний апеляційний контроль на ухвалях, які традиційно мають найінтенсивніший вплив на права: свободу, майно, можливість здійснювати професійну або підприємницьку діяльність, відсторонення від посади тощо.

Однак питання необхідності є складнішим. Якщо законодавець не включив ухвалу за частиною десятою статті 290 КПК до переліку статті 309, він мав забезпечити інший механізм, здатний виправити помилку. Частина третя статті 309 формально вказує на такий механізм — заперечення під час підготовчого провадження. Проте конституційність цього механізму залежить від його змісту.

“Заперечення” не може означати лише право подати папір до судової справи. Конституційно достатнім є лише такий механізм, за якого суд під час підготовчого провадження: 1) зобов'язаний розглянути доводи; 2) має надати мотивовану відповідь; 3) має процесуальні повноваження усунути наслідки порушення; 4) його рішення може бути перевірене у подальшому апеляційному або касаційному порядку разом із вироком чи іншим остаточним рішенням. І треба віддати належне, що вже дещо в цьому напрямку зроблено Верховним Судом.

Саме тут проявляється практична вага підходу Сергідеса: коли правова система встановлює обмеження як виняток, вона одночасно повинна мати позитивний механізм повернення або відновлення права, якщо підстава для обмеження відпала чи була застосована неправильно. Тому “заперечення” під час підготовчого провадження має бути не інформаційним додатком до справи, а процедурою з реальними юридичними наслідками; інакше обмеження доступу до апеляції втрачає свою умовність і стає абсолютним бар’єром.

11.3. Пропорційність у вузькому сенсі

Стаття 309 КПК України пропорційна у вузькому сенсі щодо багатьох проміжних ухвал, які не створюють непоправної шкоди та можуть бути ефективно перевірені пізніше. Але ухвала за частиною десятою статті 290 КПК України перебуває на межі: вона не завжди, але потенційно доволі часто може створити непоправний ефект для права на захист.

Ключове питання полягає у природі строку для ознайомлення. Якщо строк є достатнім, а сторона захисту попередньо зволікала без поважних причин, ухвала слідчого судді виконує легітимну дисциплінуючо-забезпечувальну функцію. Якщо ж строк є явно коротким з огляду на обсяг і складність матеріалів або якщо доступ до матеріалів був неповним, переривчастим, технічно ускладненим чи залежним від обвинувачення, тоді така ухвала може фактично позбавити сторону захисту можливості належним чином підготуватися до суду.

В останній ситуації відкладений контроль у підготовчому провадженні буде конституційно достатнім лише тоді, коли суд справді може відновити порушене право. Але як? Наприклад, якщо обвинувачення посиляється на матеріали, з якими захист реально не зміг ознайомитися, суд повинен мати можливість визнати їх неналежно відкритими або не допустити їх використання. Якщо захист потребує часу для аналізу матеріалів, суд повинен мати можливість надати такий час. Якщо підготовче провадження не має таких практичних наслідків, заборона апеляції стає непропорційною.

У термінах Nikolaou така ситуація означала б втрату “справедливого балансу”: держава отримує процесуальну вигоду швидкого завершення досудової стадії, тоді як підозрюваний несе непропорційний тягар втрати доступу до матеріалів і підготовки захисту. Тому пропорційність статті 309 КПК у цій частині залежить не від абстрактної корисності апеляційного фільтра, а від того, чи існує у конкретній процесуальній архітектурі реальний інструмент відновити захист після помилкової ухвали слідчого судді.

11.4. Конституційно-конформне тлумачення статті 309 КПК України

Найбільш збалансованим є не визнання всієї статті 309 КПК України неконституційною, а встановлення конституційно-конформного стандарту її застосування.

Такий стандарт спробуємо тут сформулювати так:

частина третя статті 309 КПК України відповідає Конституції України лише за умови, що заперечення проти ухвали слідчого судді, яка не підлягає окремому апеляційному оскарженню, під час підготовчого провадження розглядаються судом як ефективний засіб захисту, а не як формальна заява; суд зобов’язаний надати мотивовану відповідь на істотні

доводи і, якщо ухвала слідчого судді спричинила або могла спричинити істотне обмеження права на захист, застосувати процесуальний засіб для усунення такого обмеження.

Якщо Конституційний Суд України вважатиме, що такий стандарт неможливо вивести з чинного тексту статті 309 КПК або що усталена практика її застосування виключає ефективний наступний контроль, тоді слід констатувати часткову неконституційність норми у конкретному аспекті: **в частині, у якій вона унеможливорює апеляційне оскарження ухвали слідчого судді за частиною десятою статті 290 КПК України, коли така ухвала створює реальний ризик неоправданого обмеження права на захист і цей ризик не може бути ефективно усунутий під час підготовчого провадження.**

12. Оцінка пункту 2 частини другої статті 428 КПК України

12.1. Касаційний фільтр як такий

Пункт 2 частини другої статті 428 КПК України виконує функцію касаційного фільтра. Його мета полягає в тому, щоб касаційний суд не витрачав ресурси на скарги, які очевидно не мають підстав для задоволення. Така модель не є унікальною для України. Вона відповідає загальній тенденції у правопорядках з розвиненими верховними судами: касаційна інстанція не є “третьою спробою” повного розгляду справи, а має зосереджуватися на істотних правових помилках, єдності практики та фундаментальних порушеннях прав.

Конституція України прямо передбачає касаційне оскарження лише у визначених законом випадках. Тому законодавець може встановити вимоги прийнятності касаційної скарги. Сам по собі пункт 2 частини другої статті 428 КПК України не заперечує сутність права на судовий захист.

12.2. Межі конституційно допустимого застосування

Однак формула “підстав для задоволення скарги немає”, на нашу думку, є аж занадто широкою, яка в умовах діяльності українського Верховного Суду може призвести до обмеження права на доступ до суду та як наслідок – чергової «червоної картки» від ЄСПЛ. Її конституційна прийнятність залежить від того, як саме суд застосовує цей фільтр. Відмова у відкритті касаційного провадження має бути допустимою лише тоді, коли необґрунтованість скарги є очевидною з її змісту та доданих матеріалів. Якщо скарга ставить серйозне питання про доступ до суду, апеляційний перегляд, право на захист або про розбіжність у практиці, відмова без змістовного мотивування створює ризик свавілля.

Для вищих судів стандарт мотивування може бути стислим, але не лапідарним та спорадичним. ЄСПЛ визнає, що суди касаційного типу не завжди зобов’язані давати розгорнуту відповідь при відмові у дозволі на оскарження. Проте стислість не дорівнює відсутності мотивів. Якщо довід є вирішальним, суд має показати, що він його зрозумів і відхилив на правовій підставі.

Цей висновок додатково підтверджується Nikolaou: ЄСПЛ визнав проблемною не саму наявність широкої дискреції держави, а її використання без переконливого, конкретного і несуперечливого обґрунтування. Так само касаційний фільтр за пунктом 2 частини другої статті

428 КПК України не є неконституційним через свою широту, але стає конституційно небезпечним, якщо суд використовує його для уникнення відповіді на довід про те, що стаття 309 КПК у конкретній категорії спорів позбавляє особу будь-якого ефективного контролю.

12.3. Взаємозв'язок статей 309 і 428 КПК України

У даній справі пункт 2 частини другої статті 428 КПК України є проблемним не ізольовано, а у зв'язку зі статтею 309 КПК України. Якщо апеляційний суд відмовляє у відкритті провадження через статтю 309, а касаційний суд відмовляє у відкритті касації через очевидну відсутність підстав, не розглянувши аргумент про конституційну недостатність засобу захисту, особа може опинитися в ситуації процесуального вакууму. Формально існують суди трьох рівнів; фактично жоден із них не перевіряє суті доводу про порушення права на захист.

Тому пункт 2 частини другої статті 428 КПК України має застосовуватися з особливою обережністю щодо скарг, які стосуються відмови в доступі до апеляції. Касаційний суд у таких ситуаціях виконує не лише функцію фільтра, а й функцію гаранта від процесуального самозамикання системи. Якщо скарга аргументовано стверджує, що апеляційний фільтр позбавив особу ефективного засобу захисту, касаційний суд не може обмежитися формулою про відсутність підстав; він має пояснити, чому альтернативний механізм є достатнім або чому шкода для права не є непоправною.

Особливо значущою є теза судді Сергідеса про те, що держава не може посилатися на більш гнучкі конвенційні стандарти для обходу суворішого національного конституційного запобіжника. У цій справі аналогічно: касаційний суд не може звести статті 55, 59, 63 і 129 Конституції України до формули процесуальної неприйнятності, якщо скарга ставить питання про повну відсутність ефективного засобу захисту від ухвали, що впливає на підготовку захисту.

12.4. Висновок щодо статті 428 КПК України

Пункт 2 частини другої статті 428 КПК України не слід визнавати неконституційним у цілому. Він є типовим і функціонально необхідним касаційним фільтром. Проте його конституційно-конформне застосування вимагає таких умов:

1. відмова у відкритті касаційного провадження можлива лише за очевидної необґрунтованості скарги. І тут над критеріями «очевидності» має попрацювати наш Верховний Суд;
2. якщо скарга порушує істотне конституційне або конвенційне питання, суд повинен надати стисло, але змістовну, аргументовану та розгорнуту відповідь без надмірної зарозумілої стислості;
3. касаційний фільтр не може використовуватися для легітимації повної відсутності судового контролю за доводом про непоправне порушення права на захист;
4. формульне ігнорування вирішальних доводів є проблемою не стільки тексту статті 428 КПК, скільки її правозастосування, ну звісно на рівні Верховного Суду, як про те не раз писала в своєму висноку КРЕС. Але Конституційний Суд України може і повинен задати обов'язковий конституційний стандарт такого застосування.

13. Відповідь на центральне питання: чи потрібна негайна апеляція на ухвалу за частиною десятою статті 290 КПК?

Відповідь, на наше переконання, має бути диференційованою.

Ні, Конституція України не вимагає автоматичної негайної апеляції на кожну ухвалу слідчого судді про встановлення строку для ознайомлення з матеріалами. Інакше кримінальний процес ризикував би стати надмірно фрагментованим, а сторона, яка справді зловживає правом доступу, могла б використовувати апеляцію як інструмент затягування.

Так, Конституція України вимагає ефективного засобу перевірки й усунення наслідків помилкової або непропорційної ухвали такого типу. Якщо таким засобом є підготовче провадження, воно має бути реальним. Якщо воно не реальне, має бути передбачена прискорена апеляція або інший негайний механізм.

Тому конституційний дефект полягає не в тому, що стаття 309 КПК не містить ухвалу за частиною десятою статті 290 КПК у переліку апеляційних ухвал. Дефект виникає тоді, коли відсутність апеляції поєднується з відсутністю дієвого наступного контролю. Саме так слід поставити питання у цій справі.

Отже, Nikolaou не веде до автоматичного висновку “апеляція на все”. Навпаки, він підтримує диференційований підхід: негайна апеляція не є необхідною, якщо подальший засіб справді відновлює право; але якщо подальший засіб є ілюзорним, первісно легітимний процесуальний фільтр втрачає пропорційність і потребує або конституційно-конформного тлумачення, або законодавчого коригування.

14. Пропонована нами конституційна формула

З урахуванням викладеного Конституційному Суду України можна запропонувати таку формулу мотивувальної позиції:

1. Положення статті 309 КПК України, які встановлюють перелік ухвал слідчого судді, що підлягають апеляційному оскарженню під час досудового розслідування, загалом відповідають Конституції України, оскільки спрямовані на забезпечення розумних строків, процесуальної економії та належної ефективності кримінального провадження.

2. Водночас частина третя статті 309 КПК України не може тлумачитися як така, що дозволяє залишати без ефективною судової відповіді заперечення проти ухвали слідчого судді, яка здатна істотно обмежити право на захист. Подання заперечень під час підготовчого провадження є конституційно достатнім компенсаторним механізмом лише тоді, коли суд зобов’язаний розглянути такі заперечення, мотивовано відповісти на вирішальні доводи та застосувати засіб усунення порушення.

3. Ухвала слідчого судді за частиною десятою статті 290 КПК України про встановлення строку для ознайомлення з матеріалами досудового розслідування може впливати на право мати достатній час і можливості для підготовки захисту.

Тому суд, який розглядає заперечення проти такої ухвали, повинен перевіряти, чи були враховані обсяг і складність матеріалів, умови доступу до них, поведінка сторони, реальна можливість копіювання та аналізу матеріалів, а також потреба узгодження позиції між підозрюваним і захисником, вироблення стратегії і тактики захисту, підготовки обґрунтованих заперечень на ухвали слідчих суддів, які не підлягають оскарженню (ч. 3 ст. 309 КПК) та процесуальних клопотань (п. 4 ч. 2 ст. 314 КПК), змоги своєчасно та повноцінно реагувати на клопотання сторони обвинувачення під час підготовчого судового засідання.

4. Якщо суд під час підготовчого провадження не має або не застосовує повноважень усунути наслідки непропорційної ухвали за частиною десятою статті 290 КПК України, відсутність окремого апеляційного оскарження такої ухвали є непропорційним обмеженням права на судовий захист і права на захист.

5. Пункт 2 частини другої статті 428 КПК України відповідає Конституції України як касаційний фільтр, але лише за умови, що він застосовується до явно необґрунтованих скарг і не звільняє касаційний суд від обов'язку надати достатню відповідь на вирішальний довід про порушення конституційних прав.

У світлі Nikolaou та окремої думки судді Сергідеса цю формулу доцільно доповнити принципом триваючої виправданості процесуального обмеження: заборона окремого апеляційного оскарження неапеляційної ухвали слідчого судді є конституційною лише доти, доки вона служить реальній меті процесуальної економії, не підміняє цю мету інтересом сторони обвинувачення у процесуальній зручності та супроводжується ефективним механізмом відновлення права на захист.

15. Законодавчі рекомендації, які ми собі дозволимо запропонувати

Незалежно від способу вирішення справи Конституційним Судом України, законодавець має підстави уточнити КПК України для уникнення повторення подібних спорів.

По-перше, доцільно внести зміни до статті 290 КПК України і прямо встановити, що ухвала про строк ознайомлення повинна містити мотиви щодо: обсягу матеріалів; їх складності; способу та фактичних умов доступу; поведінки сторони; наявності або відсутності перешкод з боку іншої сторони; можливості копіювання; потреби аналізу електронних матеріалів; кількості томів і цифрових носіїв; об'єктивної потреби часу для узгодження позиції захисту.

По-друге, статтю 314 КПК України доцільно доповнити прямим повноваженням суду під час підготовчого провадження розглядати заперечення проти неапеляційних ухвал слідчого судді та, якщо така ухвала істотно вплинула на право на захист, застосовувати конкретні засоби усунення порушення. Тут є над чим серйозно замислитися усьому законодавчому органу.

По-третє, статтю 309 КПК України можна доповнити вузьким прискореним механізмом апеляційного перегляду ухвали за частиною десятою статті 290 КПК України не в усіх випадках, а лише тоді, коли апеляційна скарга ргіma facie обґрунтовує реальний ризик непоправного обмеження права на захист. Тут можуть виникнути складнощі для сторони

захисту. Такий механізм може бути письмовим, короткостроковим і не зупиняти провадження автоматично, якщо апеляційний суд не постановить інше.

По-четверте, статтю 428 КПК України варто уточнити положенням, що у разі відмови у відкритті касаційного провадження за скаргою, яка порушує істотне питання конституційного права, суд має надати стислий виклад причин, з яких такі доводи не є підставою для відкриття провадження.

По-п'яте, у КПК України доцільно прямо закріпити “цільовий тест” для обмеження процесуальних прав на підставі боротьби зі зволіканням: суд має встановити конкретну легітимну мету обмеження, доведеність зволікання, пропорційність строку, наявність реальних умов доступу та засіб відновлення права у разі помилки. Така формула відповідала б підходу Nikolaou, за яким держава не може утримувати втручання лише за рахунок широких або змінених *ex post* пояснень, а повинна підтримувати його конкретно і триваючою правовою підставою.

16. Наші підсумкові висновки

1. Стаття 309 КПК України не суперечить Конституції України у частині встановлення закритого переліку ухвал слідчого судді, які підлягають апеляційному оскарженню, як загальна модель кримінального процесуального фільтра.

2. Конституційна проблема виникає щодо частини третьої статті 309 КПК України в аспекті її застосування до ухвали слідчого судді за частиною десятою статті 290 КПК України, якщо така ухвала встановлює строк для ознайомлення з матеріалами досудового розслідування так, що створює реальний ризик неоправданого обмеження права на захист.

3. Відсутність негайної апеляції може бути конституційно допустимою лише за умови, що заперечення під час підготовчого провадження є ефективним засобом захисту, а суд має обов'язок і повноваження усунути наслідки помилкової або непропорційної ухвали слідчого судді.

4. Якщо “заперечення” за частиною третьою статті 309 КПК України не створює реального процесуального наслідку, а лише формально долучається до матеріалів справи, така модель не відповідає статтям 3, 8, 55, 59, 63 і 129 Конституції України в аспекті ефективного судового захисту та права на захист.

5. Пункт 2 частини другої статті 428 КПК України як такий відповідає Конституції України, оскільки касаційний фільтр є допустимим інструментом процесуальної економії. Проте цей припис має застосовуватися лише до явно необґрунтованих скарг і не може виправдовувати відсутність мотивованої відповіді на вирішальні доводи про порушення конституційних прав.

6. У цій справі Конституційному Суду України доцільно сформулювати не максималістський висновок про неконституційність усієї статті 309 КПК України, а

точний конституційний стандарт: обмеження проміжного апеляційного оскарження є допустимим лише тоді, коли закон і судова практика забезпечують ефективний компенсаторний контроль за ухвалами слідчого судді, які істотно впливають на право на захист.

7. Якщо Суд дійде висновку, що чинна редакція частини третьої статті 309 КПК України не дозволяє такого стандарту або що національна практика її застосування стала абсолютним бар'єром для будь-якого ефективного контролю, тоді слід визнати неконституційним відповідний аспект цієї норми: неможливість оскарження або ефективного судового перегляду ухвали за частиною десятою статті 290 КПК України, яка створює ризик непоправного обмеження права на захист.

Рішення *Nikolaou and Others v. Cyprus*, особливо окрема збіжна думка судді Сергідеса, підтверджує саме таку умовну модель конституційності: втручання у право може бути допустимим на старті, але стає свавільним, якщо держава не забезпечує його вузьку прив'язаність до первісної мети, безперервну пропорційність та реальний механізм відновлення права. У справі Самборської це означає, що стаття 309 КПК не повинна оцінюватися лише як перелік ухвал; її потрібно оцінювати як систему гарантій або їх дефіциту навколо конкретної ухвали, що здатна визначити реальність права на захист.

17. Скорочена бібліографія та джерела

Українське право та практика

1. Конституція України.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України.
3. Рішення Конституційного Суду України від 13 червня 2019 року № 4-р/2019.
4. Рішення Конституційного Суду України від 17 березня 2020 року № 5-р/2020.
5. Рішення Другого сенату Конституційного Суду України від 17 червня 2020 року № 4-р(II)/2020.
6. Ухвала Другого сенату Конституційного Суду України від 17 вересня 2025 року № 30-у(II)/2025 у справі за конституційною скаргою Самборської Т. Л.
7. Постанова об'єднаної палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 31 травня 2021 року у справі № 646/3986/19.

Конвенційні стандарти

1. European Court of Human Rights, *Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights: Right to a fair trial (criminal limb)*, updated 31 August 2025.
2. *Deweert v. Belgium*, judgment of 27 February 1980.
3. *Kart v. Turkey* [GC], judgment of 3 December 2009.
4. *Guérin v. France* [GC], judgment of 29 July 1998.

5. Omar v. France [GC], judgment of 29 July 1998.
6. Walchli v. France, judgment of 26 July 2007.
7. Labergère v. France, judgment of 26 September 2006.
8. Maresti v. Croatia, judgment of 25 June 2009.
9. Reichman v. France, judgment of 12 July 2016.
10. Yüksel Yalçinkaya v. Türkiye [GC], judgment of 26 September 2023.
11. Nikolaou and Others v. Cyprus, no. 37068/18, Chamber judgment of 30 April 2026, §§ 49–58; concurring opinion of Judge Georgios A. Serghides, §§ 1–21; dissenting opinion of Judge Sabato, relevant methodological caution on the fourth-instance doctrine.

Порівняльне право

1. McKane v. Durston, 153 U.S. 684 (1894).
2. Evitts v. Lucey, 469 U.S. 387 (1985).
3. United States v. MacDonald, 435 U.S. 850 (1978).
4. Abney v. United States, 431 U.S. 651 (1977).
5. R v H and C [2004] UKHL 3.
6. German Basic Law, Articles 1, 19, 20.
7. German Code of Criminal Procedure, §§ 304, 305, 336, 338.
8. Conseil constitutionnel, Décision n° 2011-153 QPC du 13 juillet 2011.
9. Constitución Española, Article 24.
10. Tribunal Constitucional de España, doctrine on tutela judicial efectiva and access to legally established remedies.

Доктрина

1. Herbert L. Packer, “Two Models of the Criminal Process”, 113 University of Pennsylvania Law Review 1 (1964).
2. Mirjan R. Damaška, “Evidentiary Barriers to Conviction and Two Models of Criminal Procedure”, 121 University of Pennsylvania Law Review 506 (1973).
3. Judith Resnik, “Managerial Judges”, 96 Harvard Law Review 374 (1982).
4. Marc Galanter, “Why the ‘Haves’ Come Out Ahead: Speculations on the Limits of Legal Change”, 9 Law & Society Review 95 (1974).
5. Adam N. Steinman, “Reinventing Appellate Jurisdiction”, 48 Boston College Law Review 1237 (2007).
6. Michal Bobek, “Quantity or Quality? Reassessing the Role of Supreme Jurisdictions in Central Europe”, 57 American Journal of Comparative Law 33 (2009).

7. Rimvydas Norkus, “The Filtering of Appeals to the Supreme Courts”, Network of the Presidents of the Supreme Judicial Courts of the European Union, 2015.

8. Anneli Soo, “Article 7 of Directive 2012/13/EU on the Right to Information in Criminal Proceedings: A Missed Opportunity to Ensure Equality of Arms in Pre-Trial Proceedings”, 27 European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice 126 (2019).

Слава Україні!

З Богом!

З повагою

**кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу
і криміналістики Львівського національного
університету імені Івана Франка**

Оксана КАЛУЖНА

**Член Науково-консультативної ради
Конституційного Суду України,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого**

Олександр ДРОЗДОВ

inbox@ccu.gov.ua

Від: Оксана Калужна <oksana.kaluzhna@lnu.edu.ua>
Надіслано: 11 травня 2026 р. 1:26
Кому: inbox
Копія: drozdov.am1978@gmail.com
Тема: Re: Запит судді-доповідача КСУ С. Різника
Вкладення: Науковий_висновок_КСУ_Самборська_11_05_26.pdf

Добрий день!

У вкладенні науковий висновок за запитом і для судді Сергія Різника.

З повагою - Оксана Калужна та Олександр Дроздов

Від: inbox <inbox@ccu.gov.ua>
Надіслано: 31 березня 2026 р. 12:07
Кому: Оксана Калужна <oksana.kaluzhna@lnu.edu.ua>
Тема: Запит судді-доповідача КСУ С. Різника

Доброго дня! Просимо підтвердити отримання листа.

